

UMETNOST PRIPOVEDANJA ¹

„Nije lako stići ovamo“, napisala mi je Eni Pru u imejlu s „Ptičjeg oblaka“, njenog ranča u Vajomingu od 640 jutara. Ako je to bilo suviše suptilno upozorenje, dodala je: „Mrzim intervju e i ne pamtim kad sam morala da sedim s mirom ceo dan.“ Čak i pošto se Pru složila s procedurom, posavetovala me je da „uputstva do ovog mesta slude većinu“. Poslala je mapu na kojoj se vidi skretanje za „Ptičji oblak“, zapadno od venca Medisin Bau u južnom Vajomingu, ali je odlučila da bi najbolje bilo da me ona pokupi prvog dana u Saratogi, najbližem gradu. Dok smo se vozili ka ranču, videli smo lisicu, zlatnog orla i kojota kako jure kroz grmlje komoljike. Kad smo se sutradan vozili, videli smo još jednog kojota, ubijenog i nedavno nabačenog na direk ograde, čije je ućeبانo krzno prekriveno muva-ma ukazivalo na rančeroovo obećanje ostatku vrste.

Kuća Eni Pru je nedavno izgrađena: krov joj je oivičen solarnim pločama, a dobro opremljen platenik se nalazi sa strane. Bilo je pozno leto, pa su radnu ploču u kuhinji prekrivao tek ubran paradajz od kog je spisateljica nameravala da napravi sok za zimnicu. Nakon kuhinje, trpezarijski sto i deo s garniturom za sedenje prelaze u veliku sobu s pisaćim stolom i stotinama knjiga složenim na metalne police. Pru je veoma ponosna na svoju biblioteku, a knjige su složene po kategorijama, iz kojih se vidi kratak sažetak osobitog zanimanja Eni Pru za vodu, vatru, trgovinu krznom, pomorstvo, rečnu plovidbu, kapije, tekstil, rodeo, stoku, smrt, prirodu, indijanske ratove. Deo posvećen vlastitom radu označen je rečju opus.

Pru je imala više od pedeset godina kad je objavila prvu zbirku priča *Pesme srca* (*Heart Songs*, 1988), ali otad predano radi, te je objavila četiri romana i još tri zbirke priča. Često se bavi propašću ruralnog načina života u Severnoj Americi, poljoprivrednicima, fizičkim radnicima i rančerima kojima sredstva za život uništavaju i promene u društvu i sopstvena kratkovida tvrdoglavost. Pru se prihvata tih tuobnih tema s oštrim smislom za humor i majstorskim osećajem za jezik u pogledu stila – ta pilula nikad nije sasvim gorka. Njen prvi roman *Razglednice* (*Postcards*, 1992), poput *Pesama srca*, počinje u Vermontu, ali na kraju pokriva celu zemlju dok prati glavnog lika, Lojala Blada, i njegov život na raznim poslovima pošto pobegne s porodičnog mlekerskog gazdinstva. Taj roman je osvojio Nagradu PEN/Fokner. Pru je osvojila i Pulicerovu nagradu i Nacionalnu književnu nagradu za svoj naredni roman *Lučke vesti* (*The Shipping News*, 1993), neočekivan osvrt na Njufaundlend i muškarce i žene ostavljene u nemilosti usled propasti tamošnjeg ribarstva. *Harmonika i zločini* (*Accordion Crimes*, 1996) jeste svojevrсна anomalija među njenim romanima: nekoliko poglavlja je smešteno u urbane oblasti, a radnja ide od lika do lika, od Sicilijanca tek prispelog brodom u Nju Orleans do treće generacije Amerikanaca norveškog porekla u

¹ Razgovarao Kristofer Koks.

Minesoti. Njen zasad poslednji roman, *Stari kec u rukavu* (*That Old Ace in the Hole*, 2002), vraća se jednom protagonisti, Bobu Dolaru, agentu svinjarske korporacije, koji obilazi rančeve na samrti u Teksaškom zemljouzu.

Pru smatra da su joj priče veća ostvarenja od romana, naročito tri zbirke priča iz Vajominga – *Blizina* (*Close Range*, 1999), *Jalovina* (*Bad Dirt*, 2004) i *Potaman* (*Fine Just the Way It Is*, 2008) – koje obuhvataju velike periode vajominske istorije, od prvih traperera i doseljenika do rančera, lovočuvara i naftaša koji danas naseljavaju tu državu. Njena pripovest „Planina Broukbek“ („Brokeback Mountain“) iz *Blizine* dobila je Nagradu O. Henri za najbolju priču i Nagradu Nacionalnog magazina, a pojedinačni delovi iz sve tri zbirke uvršteni su u razne antologije. Priča „Vuk iz Vamsatera“ („The Wumsutter Wolf“), koja se pojavila u jesenjem izdanju *Paris rivjua* 2004, dobila je Nagradu Aga Kan za prozu i objavljena je u *Jalovini*. Filmovi su snimljeni i po *Lučkim vestima* i po „Planini Broukbek“.

Nakon 1975, kad je napustila doktorske studije na Univerzitetu Konkordija, Pru se bavi samo pisanjem, što joj je omogućilo da se često seli – retko živi na istom mestu duže od nekoliko godina. Udavala se, kako kaže, „previše puta“ i ima četvoro odrasle dece. Pru danas provodi zime u Novom Meksiku, a ostatak godine u Vajomingu, gde živi sama i uživa u posetama neprekidnog niza gostiju: čim sam ja otišao, stigla joj je grupa arheologa koji su na njenom posedu istraživali mnogobrojna ognjišta iz doba pre Kolumba. U kuhinji drži dvogled na dohvata ruke, a kad je pregršt svraka doletelo na prozor dnevne sobe i zagledalo se unutra, objasnila je: „Verovatno su primetile da niste niko od poznatih. Samo žele da vas vide.“ Kad smo završili razgovor, Pru me je odvezla na vrh peščarskog grebena koji se nadvija nad njenom kućom i rekla Severni Plat da izbliza pogledam sure orlove koji su se skućili na toj litici. Kostur šape rakuna klizio je s jedne na drugu stranu njene instrument-table dok smo vijugali truckavim putevima. Usput smo sreli samo još jedan kamionet, a dok se to odvijalo, Pru je primetila: „Gust saobraćaj danas.“

Kristofer Koks: *Vaši likovi imaju upečatljiva imena – Vejvi Prais, Litl Bjud, Flajbaj Amenidžer, Bofild Natbim. Otkud takva imena? Da li ih imate na umu kad započnete priču?*

Eni Pru: Ponekad mi dođu usput, na pola puta, a ponekad promenim imena šest ili sedam puta. Imam celu jednu svesku imena koju stalno dopunjavam. Pevač Džim Vajt, čiji mi se album *Wrong-Eyed Jesus* dopada, sastavio mi je spisak iz novina u kom je bilo neverovatnih imena. Ali mislim da odatle nisam iskoristila nijedno. Malo su bila preterana dok su moja dosta uobičajena i skromna.

KK: *Ribaj Kluk je uobičajeno ime?*

EP: Pa zavisi gde se muvaš. Družite se s pogrešnim ljudima. Ne bi me iznenadilo ako postoji četiri ili pet Ribaja Klukova u vašoj državi.

KK: *Da li ikad imate osećaj da bi trebalo da krenete u suprotnom smeru i ubacite nekoliko likova s tipičnim imenima, kakvo je Džon Smit?*

EP: Ne, razlog zbog kog likovima dajem neustaljena imena jeste to što mi je muka od raznih Džonova Smitova u književnom svetu – Bob, Bil, Džo, Nensi, Sendi, Fani i tako dalje. Počela sam da koristim osobita imena kao mnemoničko sredstvo za čitaoce.

KK: *I sami imate nekoliko imena. Prve priče ste potpisali kao E. E. Pru, a sad ste samo Eni Pru. Zašto ste promenili ime?*

EP: Kad sam počela da pišem priče i da pokušavam da ih objavim u časopisima posvećenim prirodi, insistirali su da se potpišem kao E. E. Pru da čitaoci tih časopisa ne bi mislili da ih piše žena. Urednici seksisti. Ti što su to predložili bili su iz jedne male publikacije u Vermontu; dobila sam odvratno pismo od njih, puno pravopisnih grešaka i nezgrapnih rečenica, u kom su mi ukazali da bi trebalo da se potpišem inicijalima. Vrlo naporno. Prihvatila sam, a onda je to prešlo u E. Eni, a onda mi je najzad dojadilo da pišem E, pa je i ono nestalo.

KK: *Rane priče iz Vermonta koje su se našle u vašoj prvoj zbirci Pesme srca pojavile su se u lovačko-ribarskom časopisu Grejz sporting džernal (Gray's Sporting Journal). Kako ste počeli da pišete za njih?*

EP: Pa, u to vreme sam strasno lovila ribu i ptice. A sve priče u vezi s krvavim sportovima ili prirodom – priče o udicama i mecima – išle su u muške časopise. Priče poput „Napalo me je osamnaest risova“ i slično. I kad se pojavio taj časopis, svi iole pismeni zaljubljenici u aktivnosti u prirodi su se oduševili. Bio je divno osmišljen, s vrhunskim ilustracijama, a imao je i dobre tekstove. Kad se prvi put pojavio, kupila sam broj ili dva i na kraju postala pretplatnica. Jedan od pisaca koje poznajem ukazao mi je da bih mogla da uradim tako nešto. Napisala sam nešto, poslala im, a oni objavili.

Plaćali su neverovatne honorare za kraj osamdesetih. Plaćali su hiljadu dolara za priču, što je onda bila velika lova. Ali bilo je nas nekoliko koji su pisali za njih, a skoro nikad nisu dobijali honorar jer im je stalno nestajalo para. Jednom sam menjala priču za kanu. Bio je to dogovor tri strane u kom je *Grejz* objavio reklamu za firmu koja se bavi proizvodnjom kanua, ja sam dobila kanu, a časopis je vratio dug za jednu priču. Dosta dobro je ispalo – mislim da je kanu vredelo jedanaest hiljada dolara. Nazvala sam ga Kamengrad, po jednoj od priča objavljenih u časopisu.

KK: *Deluje da ste proveli mnogo vremena u prirodi.*

EP: Ceo život živim u ruralnim sredinama. Majka mi je bila slikarka i stalno je išla u šetnje po prirodi gde je crtala i slično. Ali tek kad sam odrasla, svet prirode mi je postao izuzetno važan.

KK: *Šta je radio vaš otac?*

EP: Moj otac, koji je bio francusko-kanadskog porekla, napustio je školu s četrnaest godina da bi radio kao dečak zadužen za kalem u predionicama pamuka u Roud Ajlandu i Konektikatu. Bio je ambiciozan, popeo se do vrha i postao potpredsednik fabrike tekstila. Imala sam četiri sestre i sve smo na kraju zavolele prirodu. Svake godine smo išle na dug odmor, na kampovanje u Mejn, obično na plaži u Parku Rid stejt na ostrvu Džordžtaun. Sećam se ogromnog vodenog prostranstva, a kad smo bile deca, uvek smo išli u rano proleće, što je ranije moguće. Uvek je bilo ledeno – mart na obali mora, a naravno da smo morale da uđemo u vodu, iako je bilo kao na Arktiku.

Cela moja porodica je s Istoka. Sad ih ne viđam tako često, ali sam otišla na veliko porodično okupljanje ovog leta u Ličfildu u Konektikatu i videla ljude koje nisam videla de-

cenijama. Moja porodica ima posed u Konektikatu od 1635. Tako su sjedinjeni s tom prošlošću i ona im je tako važna na neki način na koji meni nije. Celo to pitanje sećanja i istorije i njihovog preplitanja.

KK: *U jednoj od vaših priča postoji lik koji se vraća u Novu Englesku iz Vajominga i smatra da ga ona „guši“. Da li se i vi tako osećate kad se vratite na Istok?*

EP: Rekla bih da je tako. Istok je mali, a kad se jednom naviknete na široke ravnice i duge vidike, smeta vam kad vas sve zatvori. Rastinje nalik kutijama, svodovi od drveća. Grabljivi, olistali, senoviti predmeti što zatiru vidik su svugde. Neprijatno mi je od toga.

KK: *Jeste li odrasli sa željom da budete spisateljica?*

EP: Ne. Nikad se nisam videla tako. Samo sam uletela u to jer sam morala da zaradim za život. A onda sam otkrila da to mogu zapravo da radim. Mislila sam da postoji neko tajno bratstvo koje moraš da poznaješ od rođenja i da mu pripadaš da bi bio pisac.

KK: *Neke vaše prve priče su se pojavile u tinejdžerskim časopisima kao što je Seventin (Seventeen). Zašto nikad niste uvrstili te priče u vaše zbirke?*

EP: Nisam ih pročitala i ne razmišljam o njima. Davno je to bilo. Nisam baš ni znala kako se piše. Glupirala sam se da vidim kako se to radi. Nisam se doživljavala kao spisateljica. Još ima trenutaka kad se ne doživljam tako. Ja sam u suštini čitalac, što je najbolji način da naučiš kako da pišeš. Mislim da su proučavanje istorije i sređivanje činjenica, poređenje društava i pokreta i struktura moći, daleko važniji za moje pisanje. Granični obodi propasti i nastanka društava. U mom slučaju, uglavnom propasti. Promena. Kako se preoblikovanje odvija.

KK: *Da li je teško naći ravnotežu između pisanja o tim društvenim promenama i stvaranja zabavne priče?*

EP: Pripovedanje potiskuje društvena pitanja. Kao što sam rekla, ja sam prevashodno čitalac, i naravno da pokušavam da napišem priče tako da budu zanimljive i zabavne. Ne pišem da bih pokrenula društvenu promenu, ali volim da mi masovne ekonomske i kulturne promene budu pozadina. Promenu doživljavamo kao benignu, ali ona sažvaće neke ljude i ispljune ih. A proza može da donese promenu. Najbolji primer su verovatno razotkrivanja s početka dvadesetog veka kad su „realistički“ pisci izneli činjenice o dečjem radu, štetnoj hrani, siromaštvu, korupciji, velikim prugama i naftnim kompanijama – i trpeli zbog toga.

KK: *Zvučite kao neko ko je najsrećniji u biblioteci. Da li nekad zažalite što niste završili doktorske studije?*

EP: Sve sam završila sem teze. Položila sam usmene ispite i slično. Ali nisam želela da se upuštam u kabinetsku politiku. Nisam osoba koja dobro saraduje s drugima. Slaganje s ljudima koje ne poštuješ mnogo, bavljenje birokratijom, cela ta masa idiota mi je bila odbojna. Spisateljski život je savršen za mene. Mogu da radim šta hoću i mogu da radim u tri ujutro ako želim.

KK: *Ko su neki pisci koji su uticali na vas?*

EP: Ne mogu da odgovorim na to pitanje. Svašta čitam još od ranog detinjstva i pretpostavljam da je delo svih pisaca koje sam pročitala prošlo kroz moj um, a da je nešto i ostalo. S. Dž. Perelman, Nordof i Hol, Mardžori Kinan Rolings, Džek London, Fokner, Hemingvej, Dante, Doroti Kenfild Fišer, mnogo naučne fantastike, Vardis Fišer, Grejam Grin, Jaroslav Hašek... Čemu dalje nabranje? Gotovo svaka knjiga koju sam pročitala ostavila je traga. I mislim da je smešno tražiti uticaje.

KK: *Imali ste preko četrdeset godina kad ste napisali prvu priču iz **Pesama srca**. Da li mislite da ste kasno počeli da pišete prozu?*

EP: Pa, jesam, da. Ali šta ima veze? Zašto bi ikome bilo važno kad neko počinje da piše?

KK: *Manje je godina za pisanje priča koje izgleda uživate da pišete.*

EP: Da, valjda, ali i to je u redu. Poštedaćemo svet gomile sranja.

KK: *Jeste li pokušali da napišete neki roman pre prvenca **Razglednice**?*

EP: I da i ne. Mnogo godina pre toga, jedan prijatelj i ja smo imali nekakav zajednički napisan roman, ali ne mogu da se setim kako se zvao. Uništen je. A onda, kad sam dobila ugovor za *Pesme srca* od „Skribernera“, na njemu je bila praznina za novu knjigu pod imenom „roman“. Nisam imala nikakav naslov, temu, ništa. I tako je počelo.

KK: ***Razglednice** je bio ambiciozan prvi roman. Kad ste ga počeli, da li ste znali da će obuhvatiti decenije i celu zemlju?*

EP: Nikad mi nije palo na pamet da je ambiciozan. Svi ti romani su o napetim društvenim situacijama, a taj je bio o razbaštinjenim ljudima s brdskih poseda u Vermontu. Prethodno sam čitala neke izveštaje protivpožarnih istražitelja iz Vermonta iz tridesetih godina dvadesetog veka – bili su veoma suvi i šturi, što je bilo dobro – o zemljoradnicima koje su najednom pogodili strašni požari, pa sam počela da razmišljam šta se na tim posedima radilo u vreme Velike depresije. Takođe, mnoge mlekare pedesetih i šezdesetih godina nisu slale cisterne na te obronke, pa su brdska gazdinstva ispala iz posla. Takva promena ekonomske situacije delovala je veoma bogato za roman, da se malo pročeprka i nađu članovi porodice, a onda sve zajedno pomešati i pozabaviti se nekim drugim pitanjima.

KK: *Da li ste nekad pre toga boravili na mlekarskom gazdinstvu?*

EP: Živela sam okružena njima. Nisam imala neposredno iskustvo, ali bilo ih je svugde, a ja sam dobar posmatrač.

KK: *Jeste li intervjuisali komšije?*

EP: Ma ne, za ime boga! Nije poenta u tome. Nije to poenta proze. To je novinarstvo, a ja sam ga se naradila, ali nikad, nikad, nikad ne bih intervjuisala ljude da vidim kako šta funkcioniše. Došla sam do toga na potpuno drugačiji način. Nikad nisam postavljala direktna pitanja. Izmišljala sam umesto toga.

KK: *Dali ste svom protagonistu **Lojalu** neverovatno mnogo poslova na mnogobrojnim mestima. Kako ste znali za sve te različite načine života?*

EP: Pratila sam, manje-više, njegov put po celoj zemlji. Tako sam i ja završila u Vajomingu, dok sam radila na toj knjizi. Bilo mi je potrebno zapadno okruženje za jednu fazu njegovog života, koja počinje kad je bio tragač za uranijumom. Otišla sam u Jukros na severu Vajominga. Dopali su mi se široki vidici, dopalo mi se što mogu da hodam daleko i smišljam nepredvidivosti u zapletu. Tamo sam napisala i *Lučke vesti*.

KK: *Kako ste učili o traperskom zanatu za ovu knjigu?*

EP: Ja skupljam knjige o poslu i zanimanjima. Mnogo istražujem i veoma se trudim da sve ispadne kako treba u vezi s tim. U jednom trenutku života i ja sam lovila i bila traper, pa sam znala ponešto o tome. Nije to sasvim iščezao zanat – išla sam na velike traperske prodaje krzna u Vermontu.

Evo upravo sam neki dan videla da su izložili jednu ogromnu zamku za medvede. Neki jadan i star kopač ili rudar na Sijeri Madre, gde je nekad bilo velikih rudnika bakra krajem devetnaestog veka, uspeo je da se saplete i padne, te mu je obe ruke uhvatila ta zamka za medvede. Izgubio je šake i druge delove tela zbog smrzavanja. Takva nesreće se dešavaju, nego šta.

KK: *Da li još lovite?*

EP: Nekad sam lovila ptice, ali me to više ne zanima. Ima već dvadeset godina. Imam jednu lošu naviku: budem izrazito zainteresovana za nešto neko vreme, a onda to ostavim. Imam lepu zbirku knjiga o rodeu, koji me je veoma zanimao neko vreme. Ali sad ne bih dala ni pišljivu paru da odem na rodeo.

Poslednji rodeo na koji sam išla bio je u Oklahomi. U Bojsi Sitiju, ili kako ga zovu „Bojs Sitiju”.² Voditelj programa je bio potpuno pijan, takmičari su bili skroz pijani. Bilo je ludački vruće. Pravih likova je bilo tamo. Bio je neki tip s kosom do dupeta koji je nosio polovku džek denijelsa u jednom džepu i pištolj u drugom. Rodeo iz *Starog keca u rukavu* zasnovan je na tom rodeu.

KK: *Jeste li videli mnogo alkoholizma u ruralnim predelima o kojima pišete?*

EP: Ne viđam ga svugde, hvala bogu. Ali postoji. Zapravo, većina ljudi koje poznajem u Vajomingu ne piju mnogo, ako uopšte piju. Njihovo piće je mauntin dju.³ Više im se sviđaju naleti kofeina nego omamljenost alkoholom. Mislim da je to zato što su radne navike ovde izuzetno snažne. Ljudi rade i to se smatra najvećom vrlinom.

Barovi su ovde mesta za druženje. Ne služe toliko za opijanje koliko da se provede vreme. To je jedino mesto – nema društvenih centara, nema bioskopa, nema restorana. Odeš u bar i popiješ koju s drugovima. Nekad je bio jedan divan bar gore u Jukrosu gde su kausboji dolazili na kraju dana; bilo je starih gospođa sa svojim pletivom; bilo je nekih što su popravljali male motore u čošku. Bio je to u velikoj meri društveni centar.

KK: *Ali u vašim pričama ima mnogo pijanica. Ben iz Razglednica je najspektakularniji.*

² Grad dečaka. (Prim. prev.)

³ Gazirano piće sa šećerom i kofeinom. (Prim. prev.)

EP: Zaboravila sam sve o Benu dok ga niste pomenuli. On je imao sve alkoholičarske probleme upakovane u jedan. Poznavala sam nekoliko alkoholičara. Moj prvi svekar je veoma mnogo pio. Ostao je zaglibljen u dvadesetim. A i ja sam živela s osobom koja je bila alkos, pa sam imala veliko iskustvo s pijanicama – oni su naporna sorta. Bena je uhvatila opaka bolest. Morao je da bude takav.

KK: *Razglednice su osvojile Nagradu PEN/Fokner, a Lučke vesti Pulicera. Jesu li nagrade nešto promenile kod vas?*

EP: Ovo je zemlja gde se nagrade izmišljaju svaki dan zato što čitaoci, izdavači i drugi tako održavaju spisak knjiga koje čovek treba ili ne treba da čita. Ljudi ne biraju knjige prema koricama, već ih biraju prema zlatnoj traci na kojoj piše „Nagrada plava ajkula“ ili šta već. Te su nagrade odigrale veliku ulogu, naročito PEN/Fokner, jer ja sam bila prva žena koja je dobila PEN/Fokner. A onda mislim da je ushićenost nagradom, kao ushićenost putovanjem, nekako opala. Prešla sam u drugu kategoriju ljudi, onih koji su osvajali nagrade, ali ne moraju nužno i sad da osvoje neku. Što meni ne smeta.

KK: *Je li vas iznenadila popularnost Lučkih vesti?*

EP: Jeste, naravno – drugi roman bi obično trebalo da bude potpuni promašaj. Računala sam na to. Većinu romana sam s uživanjem napisala, bilo zbog teme bilo zbog istraživanja. Taj sam napisala jer sam bila ludo zaljubljena u Njufaundlendu, pa mi je to bila radost. Kupila sam kuću na Njufaundlendu i godinama išla tamo svakog leta.

KK: *Stanovnici izmišljenog grada Kilik-Kloa dobijaju enciklopediju i zaprepaste se kad vide Njufaundlendu u njoj. Jesu li se vaše komšije na Njufaundlendu zaprepastile što ste pisali o nji-ma?*

EP: Većina ljudi iz ruralnih predela su ljuti kad pišem o njihovim mestima zato što nisu predstavljeni blistavim slavoševima. Ne kažem da su njihova mesta najbolja na svetu. Ne mogu da podnesu nikakvu kritiku. Oni znaju da su na najboljem mestu na svetu, ali ja to nekako ne shvatam. Od toga pobesne. Bilo je mnogo ljudi na Njufaundlendu koji su prezreli tu knjigu jer nije bila slatka i laka. Isto kao što su *Priče iz Vajominga* razbesnele neke zato što nisu bile samo o divnim stvarima. Ako hoćeš da pišeš o lošim stvarima, moraš da pišeš o misterioznim ubistvima. Ali ja to ne radim. Ljudi mi priđu i kažu šta misle. Ali ima mnogo onih kojima se te knjige veoma dopadaju. To je neka ravnoteža.

KK: *Da li ste morali da pročitate mnogo malih gradskih novina pre nego što ste napisali Lučke vesti?*

EP: Uglavnom je sve bilo proizvod mašte, ali jesam nakratko radila za jedne novine u Vermontu gde sam naučila sve o politici malog grada, opasno tajnovitim sastancima gradskih činovnika i kako funkcionise moć „prvih u selu“. Znala sam kako to da prenesem na jadnog Kojla bez ikakvih problema.

KK: *Harmonika i zločini je vaš jedini roman čiji se veliki delovi odigravaju u gradskim sredinama. Kako vidite tu knjigu u odnosu na ostatak svog opusa?*

EP: *Harmonika i zločini* je verovatno najbolja knjiga koju sam napisala. Sviđa mi se njen veliki zahvat i svidelo mi se to što sam mogla da se pozabavim mnogim skupinama i periodima u istoriji ove zemlje. Imigracija me je oduvek zanimala. Ljudi koji napuštaju domovinu – a koliko njih ostane na istom mestu. Opčinjena sam onim Francuzima čije su gene povezali s gomilama kostiju iz praistorije, a oni i dalje žive u istoj oblasti. Meni je to neverovatno budući da sam neko ko nikad ne ostaje na istom mestu. Zašto se ljudi pomeraju, zašto se sele? Zbog ekonomije? Zašto ostaju čak i kad je život težak? Zašto trpe? A to direktno navodi na pitanje zašto ljudi prate druge ljude i onda počneš da razmišljaš o klanovima koji još dominiraju ruralnim načinom života. Pretpostavljam da bi klanovi mogli biti veoma bitni za ljudsko društvo. Prva generacija koja je došla u ovu zemlju izgubila je sve: jezik, kulturu, sve. Tek je druga generacija počela da uspeva, a onda je treća bila sastavni deo te nove kulture. Ali ti što dođu prvi me najviše zanimaju.

KK: *Sama harmonika je neka vrsta lika u tom romanu. Kako biste opisali funkciju muzike na harmonici u toj knjizi?*

EP: Trebao mi je kovčeg koji bi svaki lik mogao da nosi da bih ja mogla da se krećem kroz njihove živote. Sredstvo koje će me uvesti u sve etničke grupe. S harmonikom je stiglo mnoštvo uspomena i fragmenti mnogih različitih kultura. Dakle, to je bio idealan instrument. Zato je ta knjiga bila tako zabavna za pisanje jer sam razgovarala s ljudima koji prave, popravljaju i sviraju harmonike, kao i s onima na festivalima harmonike. S harmonikašima iz celog sveta. U romanu nisam imala klezmer muziku, između ostalog. Bilo je mnogo toga što nije ušlo u knjigu.

KK: *U Starom kecu u rukavu pišete o svinjarskim gazdinstvima. Šta vas je privuklo toj temi?*

EP: Mnogo sam vozila u jednom periodu. Svake godine sam išla od obale do obale i od kanadske granice do meksičke. Kad god sam prolazila kroz Teksaski zemljouž, koji je bio zlatne boje zbog trave, viđala sam mnoge stare seoske i rančerske kuće, prazne, oronule, napuštene. Zainteresovale su me te stare kuće. Ta knjiga je trebalo da bude o starim vetrenjačama na tim rančevima, ali shvatila sam da su vetrenjače uglavnom zamenile pumpe na dizel. Istovremeno sam videla da se pojavljuju svinjarska gazdinstva. Ljudima nije bilo pravo kad bi se svinjari uselili pored njih, a ako ste im ikad bili niz vetar, znate i zašto. Nisam mogla da ga smestim u vreme kad su vetrenjače carevale – svinjarske farme su delovale neposrednije. Ali svejedno ima celih poglavlja o vetrenjačama u *Starom kecu u rukavu*.

KK: *Kako se čovek poveže s majstorima za vetrenjače u Teksaskom zemljoužu?*

EP: Pa nazove ih i pita. Ode na sastajalište ujutro i vidi da li može da ide s njima.

KK: *Da li im kažete da pišete roman – mogu li da vidim šta radite?*

EP: Obično ne. Većina ljudi koji se bave meni zanimljivim stvarima navikla je da ih ignorišu. Nema mnogo onih koji bi da vide šta to oni rade. Zato su obično veoma predusretljivi i raspoloženi, a možda čak i radi da podele teškoće i muke svog zanata.

KK: *Traperi, svinjari, harmonike, vetrenjače – da li idete i u biblioteku da istražite ove teme?*

EP: Hvala bogu na Internetu. Nekad sam išla u prodavnicu Larija Makmertrija u Arčer Sijiju i tražila mnogo šta, a mnogo šta sam i našla. Tri toma *Kaktusa*, biltena jedne firme za pokrivanje krovova katranom iz četrdesetih godina prošlog veka. Imao je i više, ali ja sam kupila tri. I bili su neprocenjivi za zapise koje jedan od likova iz *Starog keca u rukavu* piše.

U staro doba, kad su biblioteke imale štampane kataloge umesto baza podataka, pregledao bi se katalog s karticama u potrazi za nečim određenim, ali onda bi ti za oko zapala istorija robovskih lanaca ili mere za krokodilske čeljusti ili bilo šta drugo. I vrlo brzo bi se obrela na suprotnoj obali, ali neverovatnoj suprotnoj obali. A to mi nedostaje. Mnogo sam koristila kataloge s karticama u biblioteci u Dartmutu i tužno je bilo kad su računari zamenili te kataloge.

KK: *Da li više čitate dokumentarnu ili književnu prozu?*

EP: Retko kad čitam prozu. Uglavnom me zanima istorija, prirodopis ili nauka. Ograničena sam na zemaljske brige. Nedavno smo se ja i otprilike još deset ljudi sastali da napišemo knjigu o Crvenoj pustinji u Vajomingu, koja se prostire na skoro 23 km² na jugu države. Pre nekoliko godina sam pisala predgovor za knjigu fotografija o Crvenoj pustinji. Otišla sam u biblioteku Univerziteta Vajoming u nameri da pokupim gomilu knjiga o Crvenoj pustinji, ali nije postojala nijedna. Pa sam shvatila da ću morati sama da je napišem. Počela sam da odlazim u pustinju s jednim prijateljem kopačem. Nakon izvesnog vremena sam shvatila da je to veliki posao. Pozvala sam jednog prijatelja arheologa da se pridruži istraživanju, a onda smo počeli da dovlačimo naučnike jer je tako malo toga poznato. Dovedi smo entomologa, geologa, specijalistu za kičmenjake i stručnjaka za kriptobiotičke kore – pustinja je veoma rastresita i drži je ta gotovo neprimetna, mala, siva kora, a nju uništavaju. Ekipe koje crpe gas i veliki kiperi ulaze u pustinju i uništavaju je.

Jednom smo se zatekli u pustinji i strašan vetar je naišao i isterao nas. Bilo je veoma bolno jer je vetar bio pun prašine, poludela masa uskovitlana u vazduhu. Ništa se nije videlo. Kad smo se vratili, oči, uši, kosa, odeća, sve nam je bilo puno prašine; pogledala sam neke čestice pod mikroskopom i ličile su na staklene pločice, a one miruju i sve je u redu dok ih kora drži na okupu. Ali nije se moglo disati.

Čak i danas možeš lako da upadneš u nevolju u Crvenoj pustinji. Da ostaneš u kvaru ako si autom ili da te pregazi motor ili da se udaviš u reci. Ljudi se i dalje tamo gube. Ima mnogo kamiona kompanije „Haliberton“, ali oni ti neće pomoći ako ostaneš u kvaru pored puta. Ljudi iz Vajominga to uvek rade, uvek. Kad je neko u nevolji, gotovo da se trkaju da vide ko će prvi pomoći.

Elem, radili smo na tome godinama. Podelili smo posao na istoriju i prirodopis. Ja sam napisala neke delove. Zove se *Crvena pustinja: istorija jednog mesta* (*Red Desert: History of a Place*, 2008). To je jedina knjiga na tu temu zasad, ali nadamo se da će mnoge zanimati, uglavnom zato što to mesto propada tako brzo.

KK: *Da li vas je pisanje knjige o Crvenoj pustinji podsetilo na vaše prve dokumentarne knjige, one o baštovanstvu i pravljenju vina od jabuka?*

EP: Ne. To su bile knjige po narudžbi. Čak ih ne računam u svoje delo. Odrekla bih ih se kad bih mogla. Jednostavno se radilo o tome da sam morala da se prehranim. Tad sam

živela u oblasti Vermona koja se zove Severoistočno kraljevstvo. Nismo imali para, ni struje, ništa sem jednog prastarog Ševroletovog kamioneta – morali smo da pravimo vlastite potvrde o ispravnosti. Nije bilo posla, nije bilo ničega. Tako da sam pomislila da se oprobam u pisanju. A najlakše je bilo pisati knjige o tome kako se šta radi. Počela sam taj posao i pisala za jedan časopis o hortikulturi. Tako se moglo preživeti, a da se zapravo ne udubiš u predmet pisanja. Radila sam honorarno.

Ali tad mi se dopadalo da prelazim iz književne u dokumentarnu prozu. Ima dana kad u opskurnim temama postoji određena uteha. Ima nečeg prijatnog u obavljanju tog posla – te vrste malog, pažljivog, jednoličnog rada u kom nema mnogo iznenađenja.

KK: *Kako vam je bilo da pišete dokumentarnu prozu nakon toliko godina?*

EP: Nateralo me je da koristim kočnice. Zadatak je da napraviš nešto autentično i dokazivo. Nema književnih uživanja. Ali veoma je izazovno i mnogi su podlegli tom izazovu. Ako želim to da radim, onda mogu da pišem književnu prozu bez problema. Ali ako pišem istoriju, neću se onda zamajavati izmišljanjem likova i mogućih ali neistinitih situacija.

KK: *Hoćete li pisati neko književno delo smešteno u Crvenu pustinju?*

EP: Završila sam s pričama iz Vajominga u ovom trenutku. Ne znam šta je sledeće o čemu ću pisati. Imam već dve knjige ugovorene koje moram da završim. Jedna je povest osnivanja ovog poseda – delom autobiografija, delom pregled zemlje na kojoj je „Ptičji oblak“.⁴ A tu je i roman o seči šuma i proizvodnji drvne građe od Ostrva princa Edvarda do Novog Zelanda na kom moram da radim. Sakupljam materijal već godinama i pokušavam da vidim šta želim da postignem. Počelo je pre otprilike dvadeset pet godina kad sam se vozila Severnim poluostrvom u Mičigenu i naišla na znak na kom je pisalo da je na tom mestu bila najveća borova šuma na svetu i da ništa nije ostalo od nje. To me je nateralo da se zamislim. Priča će se protezati od severoistoka Severne Amerike do Pacifika. Ali Vajoming neće biti u toj knjizi. Čak i ako nastavim da živim ovde, neću pisati o Vajomingu. Hoću da pišem o nečem drugom. Ništa mi ne drži pažnju dugo.

KK: *Kad ste počeli da pišete priče iz Vajominga, da li ste osećali potrebu da se upoznate s tradicijom pisanja o američkom Zapadu?*

EP: Zašto bi to kog đavola radila? To nije tradicija. Ne, nisam tako nešto radila. Pisati o Zapadu je isto kao i pisati o Istoku ili bilo čemu drugom. Dobro je kad se krećeš. Pisala sam o Novoj Engleskoj, a onda je bilo dosta.

KK: *Da li je ruralni način života u Vajomingu sličan ruralnom načinu života u Vermontu?*

EP: Najveća razlika između ruralnog načina života u Vajomingu i Vermontu jeste razlika između liberala i konzervativaca. U Vermontu postoji obilje liberalnih umova i ideja, a u Vajomingu tek pokoja šačica. I Vermont je mali, na dan vožnje od Montreala, Njujorka, Bostona, a ti obližnji urbani centri umnogome utiču na ruralnu populaciju, naročito sve veći broj gradskih stanovnika koji stvaraju mit o Vermontu kao ruralnom raj, menjaju

⁴ Knjiga je izašla 2011. pod nazivom *Ptičji oblak: memoari (Bird Cloud: A Memoir)*. (Prim. prev.)

populaciju i gustinu novoizgrađenih kuća. Vajoming je ogroman i retko naseljen. Vožnja do Solt Lejk Sitija ili Denvera je duga. Pridošlice s planinskog lanca Front rejndž u Koloradu počinju da zalaze u ovu državu, ali Vajoming voli svoju izolovanost i neguje zamisao o snažnom individualizmu iz devetnaestog veka kao svoju osnovnu osobinu. Ta zamisao je postojala u Vermontu i na Njufaundlendu kad su oba mesta bila ruralnija, ali mislim da su danas Vajoming i verovatno Aljaska jedine preostale surove ruralne oblasti.

KK: *Vaše priče iz Vajominga su često zabavne uprkos tome što su sumorne. Kako uvrstite humor u te priče?*

EP: To je lep deo pisanja o Vajomingu. On je mesto puno mračnog humora, a mračni humor se ovde uklapa iako ljudi iz Vajominga vole da misle kako su veseli i srećni i kako žive savršenim životom. Postoji mnoštvo životnih ironija i sudbonosnih preokreta koji te ostave bez teksta. Pa je svaki dan neka vrsta saznanja o preživljavanju neodrživih situacija i zbivanja šale na račun toga. I mislim da se ljudi zato možda toliko smeju ovde. Ako kreneš do pošte i staneš tamo koji minut, čuješ ljude kako se pozdravljaju glasnim smehom i kako pričaju o vremenu i smeju se na sav glas. Uzimaju poštu i smeju li se smeju. A niko nije ispričao nikakav vic! Razgovaraju. Smeh je deo razgovora.

KK: *Džon Apdajk je uvrstio jednu od vaših priča iz Vajominga, „Dopola odrani junac“, među najbolje priče veka. Da li mislite da vam je to jedna od najboljih priča?*

EP: Ne. Mislim da je morao nešto da izabere. Kasnije je rekao da mu je ta priča depresivna, pa da je morao da je uvrsti. Ali te zbirke – obično je neko iza imena koje je na korica i taj neko obavi široki izbor koji onda osoba s korica suzi.

KK: *Ima li neka priča na koju ste najponosniji?*

EP: Nemam omiljenu, ali mislim da je „U čabru“ verovatno moja najsnažnija priča.

KK: *Žena je glavni lik priče „U čabru“, ali većina vaših priča su o muškarcima. Zašto nema više žena u vašim pričama?*

EP: U zbirci *Potaman* one su središte gotovo svake priče. Ali u ranijim zbirkama one nisu središte priče zato što su glavne poslove, bilo da je u pitanju ribarenje ili vođenje ranča, svejedno, obavljali muškarci. Prirodno je onda da muškarci imaju središnje mesto u pričama o Vajomingu. Više se tu radi o geografiji nego o nečemu zasnovanom na rodu.

KK: *Dve priče u Potaman prikazuju đavola kako razgovara sa svojim sekretarom. Da li vam je neko zamerio što ste ih uvrstili u Priče iz Vajominga 3?*

EP: Ne. A i nikad se ne navodi tačno gde je pakao ili gde nije. Agentkinja me je podstakla da uvrstim priče sa đavolom u vajominske zbirke. Smatrala je da će te lakše priče biti dobra protivteža snazi nekih drugih. I mislim da je to bio dobar potez iako mi tad nije bilo mnogo stalo do te zamisli.

KK: *A ima i ona priča „Đavolja rupa“ gde bar jedan portal u podzemni svet...*

EP: Da, svakako. Svakako Vajoming. Iz Vajominga možeš stići pravo u pakao.

KK: *Da li počinjete da pišete priču s određenim okruženjem na umu?*

EP: Uvek, da. Mene zanima mesto i socijalna i ekonomska situacija na nekom mestu – kako ljudi žive, kako zarađuju, kultura – ali priča dolazi iz mesta. To nije slučaj kod drugih pisaca. Gotovo svaka priča koju čitam ovih dana napisana je u prvom licu, ali meni ta tačka gledišta nije prijatna. Stvarno volim da se povučem u treće lice.

KK: *Rekli ste da su likovi Džeka i Enisa iz „Planine Broukbek“ bili prva dva lika za koja ste počeli da imate osećaj da su „prokleta stvarni“. Da li vam se to još nekad dogodilo otada?*

EP: To je vredelo i za veliki broj likova u *Potaman*. Ali mislim da se tako nešto odigralo s „Planinom Broukbek“ zato što mi je trebalo veoma mnogo vremena da napišem tu priču. Najmanje šest nedelja strpljivog rada, što nije moj uobičajen ritam. Jeste, zaživeli su nezavisno od dela. A nažalost, zaživeli su nezavisno od dela i za mnoge druge.

KK: *Kako to mislite?*

EP: Volela bih da nikad nisam napisala tu priču. Bila je samo uzrok gnjavaže, problema i nerviranja otkako se film pojavio. Pre filma je sve bilo u redu.

KK: *Da li je bilo prigovora što su likovi homoseksualaca u središtu priče o Vajomingu?*

EP: O, da. U Vajomingu neće ni da je čitaju. Veliki deo stanovništva je još besan. Ali nije u tome bio problem. Navikla sam na takvu reakciju od ovdašnjih ljudi, koji u suštini ne vole kako pišem. Ali problem je nastao otkako se film pojavio. Mnogi su pogrešno razumeli priču. Mislim da je bitno ostaviti praznine u priči koje će čitaoci ispuniti prema svom iskustvu, ali nažalost publika koju je „Broukbek“ najsnažnije dotakao živi u velikim fantazijama. Jedan od razloga zašto ovde zaključavamo kapiju jeste što je mnogo ljudi odlučilo da je priča trebalo da ima srećan kraj. Ne mogu da podnesu kako se završava – jednostavno ne mogu da podnesu. Pa preispisuju priču, sve sa raznim momcima i novim ljubavnicima i tako dalje i nakon što Džek strada. Poludeću od toga. Ne mogu da shvate da priča nije o Džeku i Enisu, već o homofobiji; o društvenoj situaciji; o jednom mestu i jednom određenom pogledu na svet i moralu. Jednostavno ne shvataju. Ne mogu ni da vam opišem koliko su mi puta nešto poslali kao da očekuju od mene da kažem: O, sjajno. Da sam samo bila toliko pametna da je tako napišem. I sva počinju na isti način – Nisam homoseksualac, ali... Žele da kažu da oni, pošto su muškarci, mnogo bolje razumeju kako bi se ti ljudi ponašali. Možda i jeste tako. Ali to nije priča koju sam ja napisala. To nisu njihovi likovi. Ti likovi pripadaju meni po zakonu.

KK: *Da li su reakcije na vaše likove bile iste kad su **Lučke vesti** pretočene u film?*

EP: Ne, nisam imala takav problem ni sa čim više što sam napisala. Ni sa čim više. Ljudi su shvatili da je to priča o dva kauboja. Ali ona uopšte nije o dva kauboja. Zna se da moraš imati likove kojima ćeš prikazati priču, ali izgleda da su ovi bili suviše stvarni. Mnogi su ih usvojili i stavili njihova imena na registarske tablice. Ponekad kola pobegnu od konja – likovi su prerasli nameru.

Sad pokušavam da ih egzorciram jer Čarls Vorinen postavlja operu „Planina Broukbek“. A ja radim na libretu, unosim izmene da bih najzad uspela da odagnam Džeka i Enisa iz svog života.

KK: *Da li ste padali u iskušenje da kažete ne tom projektu?*

EP: Jesam, ali sam onda shvatila da će doći jedan od tih idiota što voli srećne krajeve i početi da prtlja. Hoću da priča ostane onakva kakva je. To je snažna priča i ne bi je trebalo iskasapiti u „svi su živeli srećno do kraja života“. Nije da se to može dogoditi u operi.

KK: *Ima li neki trenutak u pisanju priče kad se zapitate da li bi ona mogla biti kratak roman ili roman?*

EP: Zašto bih? Cela svrha je da sve funkcioniše u priči, a ne u kratkom romanu ili romanu? Mislim da je priča superiornija forma. Svakako je teža od romana, a kratak roman je nezgodne dužine. Izazov je napraviti nešto što bi moglo biti roman, ali što bolje funkcioniše kao priča, i znati razliku. Znači, da, neke priče bi se mogle razvući u roman, ali bi bile slabije i sigurno ne tako zanimljive za pisanje.

KK: *Imate li neki proces kojim počinjete nov roman?*

EP: Počinjem s mnogo istraživanja i krajem, koji prvo napišem. Onda pišem do kraja.

KK: *Da li je tako i s pričama?*

EP: Ponekad. Uvek znam ka čemu idem, čak i ako prvo ne napišem kraj za priče. Mapa postoji. Tačno znam kako će se završiti, pa ne moram da pišem kraj. Retko kad imam detaljan kraj s kojim počinjem, već obično jednu rečenicu ili pasus koji čvrsto drži celu ideju. Ali kad je reč o romanima, zbog sporednih likova i niti priče i tako dalje, zgodno je imati kraj crno na belo pre nego što se napiše početak.

KK: *Kako ste znali da će priča iz koje je nastao Stari kec u rukavu biti roman?*

EP: Verovatno zbog vetrenjača. Želela sam da pišem o vetrenjačama s mnogo bogatih detalja, o danas iščezloj veštini pravljenja vetrenjača, održavanju, popravci. Kad su vetrenjače morale da siđu sa scene, a svinjarska gazdinstva ih potisnula, već je bilo suviše sekundarnih velikih elemenata koji se ne bi zgodno uklopili u priču. Teksas je neverovatno bogat likovima, čudnim događajima, neobičnim reklamama za roštiljnice (I bez ijednog zuba može se jesti meso kod Boba) i snažnom muzikom. Negde u mojoj kutiji s beleškama postoje desetine neiskorišćenih elemenata za priče. Nisam mogla da stavim i svinjarska gazdinstva i vetrenjače u jednu priču. Nisam ni razmišljala o tome.

Grubo govoreći, pisac priča je u odnosu na romanopisca isto što i stolar u odnosu na tesara koji pravi građu za kuću. Iako sam rekla da je priča superiorna književna forma, ima mnogo izuzetaka u vidu velikih romana koji mogu da budu samo romani. Svejedno, priča zaslužuje veće poštovanje i pažnju nego što ima. Ona može da bude snažno čitalačko iskustvo. Čovek se može iznova vraćati dobroj priči i svaki put naučiti nešto novo o tehnici. Ponekad mislim da bi bilo bolje kad bi studenti na programima za kreativno pisanje šiljili spisateljske zube na romanima, a ne na pričama. Priče su često veoma teške i zahtevne, zasnovane na velikom poznavanju ljudske prirode i osobenostima ključnih događaja. Svaka reč ima težinu. Interpunktija je presudna. Potrebno je vreme da se nađu prave reči i sačine rečenice vredne poštovanja. Opšta čitalačka publika nema predstavu o tome šta

sve podrazumeva kratka priča zato što je ona i doslovno kratka i ume da odaje utisak da je pisac samo seo i istresao celu stvar za sat ili dva.

KK: *U koje doba dana vam je najbolje da pišete?*

EP: Nemam nikakvu rutinu. Trudim se da nađem vreme za pisanje. Ovaj ranč je deo tog problema. Juče sam morala mnogo toga da napišem, ali nisam mogla jer su me zvali sa susednog ranča da mi kažu da će pustiti bikove na pašu. Pa sam morala da pređem preko mosta iznad Džekovog potoka i spustim ploče preko potoka da bikovi ne bi prelazili na moju zemlju. I to sam radila do popodneva.

Tako da nemam ustaljen raspored pisanja. Kad sam pisala priče za *Potaman* prošlog leta, mislim da je trebalo dva-tri meseca da ih sve napišem, mogla sam da pišem neprestano od ranog jutra do kasno u noć. Kad uhvatim ritam, verujte, onda sam ga uhvatila. Ništa mi ne smeta. Radim.

KK: *Da li pišete ručno?*

EP: Da. A kad završim određenu količinu teksta, prenesem ga na računar jer je veoma lako unositi izmene. Onda počnem da štampam verzije i da unosim ispravke, pojašnjenja, beleške na margini, crteže, strelice, precrtavanja, škrabotine i slično.

KK: *Da li imate više priča u glavi nego što ste spremni da napišete?*

EP: O, bože. Za nekoliko života. Trenutno nisu nigde zapisane. Ali moram prvo da vidim o kom mestu želim da pišem. To su klice priča koje bi se uklopile u bezbroj mesta. Priča dolazi iz mesta, ali treba samo pročitati *Hiljadu i jednu noć* ili *Dekameron* ili zbirku narodnih priča braće Grim da bi se videlo da ima starih, veoma starih priča koje ljudi neprestano iznova koriste. Tako da pisac može da ima stotine ideja o pričama u glavi, a kad se određeni oblici i topografije pojave, potencijalna priča se išunja i onda se na njoj radi ili se odbaci.

Moglo bi se reći da mesto daje arhitekturu, a da sadržaj daju likovi i događaji koji im se dešavaju. Primera radi, da li je „Broukbek“ mogao biti smešten negde drugo? Naravno. Mogao se odigrati u Saskačevanu ili Kentakiju, mogao je biti na mnogo mesta gde nije. Sve dok je reč o ruralnoj sredini, priča bi funkcionisala jer je homofobija veoma snažna ruralna osobina.

KK: *Kako znate kad je priča gotova?*

EP: Na to je nemoguće odgovoriti. Jednostavno znaš. Pretpostavljam da je to ono što je Hemingvej zvao ugrađeni detektor za sranje. Mislim da se detektor za sranje razvija obimnim iščitavanjem tuđih dela. A ako ne možeš da vidiš grozne delove u svom pisanju, onda ne treba da budeš pisac. Šteta je što ga je detektor za sranje izneverio u poznim godinama.

Jednom sam čula da je Ha Ćin rekao kako mu nije strano da napiše preko trideset verzija. Ja obično ne napišem toliko – za priču poput „U čabru“ bilo je verovatno petnaest ili šesnaest verzija, mada su neki pasusi prošli šezdeset verzija pre nego što su ispeglani. Čak i tad, kad je priča navodno gotovo, vidim da se neke izmene moraju uneti. Na primer, dodala sam poslednju rečenicu u „Planini Broukbek“ pošto sam poslala priču agentkinji i

tresla se od nervoze dok nije dobila novu stranicu. Kod romana je obično nekoliko verzija. Možda četiri ili pet u određenim delovima, a određene pasuse treba preispisivati iznova i iznova i iznova da bi sve išlo u odgovarajućem pravcu.

KK: *Da li smatrate da imate stil koji se razvija od knjige do knjige?*

EP: Ne razmišljam o tome. Ako imam neki stil, dobro i jeste. Ali ne bih mogla da kažem kakav. Ne negujem stil svesno. On je samo izdanak toga što sam ja. Kad bih mogla da pišem rečenice kao Ejdan Higgins, bila bih srećna osoba. Bože, kakav je on majstor stila. Potpuno izvanredne rečenice. Ali on nema strukturu, a i ne želi je. Meni je arhitektura u priči veoma važna.

Oduvek mi je bilo žao pisaca koji ništa ne čitaju zato što se plaše da će pokvariti svoj stil. Znam nekoliko takvih. Mnogi pisci veoma malo čitaju. Nisu baš načitani, a predaju, pa moraju da čitaju priče koje studenti napišu i onda njihovo delo počinje da im izgleda sve prefinjenije, bolje, uzvišenije i dragocenije u poređenju s trapavim počecima tih klinaca. Polako prolaze kroz razvodnjavanje. Mislim da je to jedan od razloga zbog kojih nikad nisam želela da predajem.

Treba da pišeš ako voliš oblike priča i rečenica i stvaranje različitih svetova na papiru. Pisanje proizilazi iz čitanja, a čitanje te najbolje uči kako se piše. Čitam svašta – tehnička uputstva, istoriju, razne stvari. Lakne ti kad pobegneš od svog pisanja.

KK: *Da li pišete kad putujete?*

EP: Nego šta. Ako imaš neku zamršenu situaciju ili ako neki lik ne funkcioniše kako treba, ponekad će pešačenje ili vožnja od nekoliko dana rešiti problem, ili će ti mogući scenariji padati na pamet, a jedan ili dva će se stopiti u nešto dobro. To zapamtim i kasnije zapišem ili naškrabam najviše nekoliko ključnih reči.

Veliki deo mog posla jeste da tu golu rečenicu koja govori šta hoćeš da kažeš – a tu mnogo pisaca staje – pretvorim u nešto uzvišeno što ima i snagu i lepotu. I tu se proliva znoj. Nekad je potrebno mnogo vremena i revidiranja. Jedna jedina rečenica, naročito duga, sadržajna, može da gurne priču napred. Mnogo vremena ulažem u takve. Pažljivo osmišljene rečenice nanose senku neodredive supstance nad priču.

KK: *Trud se isplati.*

EP: Teško je krenuti od proste rečenice koja ide u dobrom pravcu i pretočiti je u prefinjenu rečenicu. Ali taj posao usrećuje. Težak je, ali usrećuje. Budući da sam odrasla u seoskoj sredini, smatram da je rad sam po sebi zadovoljstvo. Ne smatra se tegobnom ili strahom sudbinom. Kao da gradiš mlin ili most, ili da šiješ lep komad odeće ili cepaš drva – ima nekog zadovoljstva u stvaranju nečeg što zaista funkcioniše.

(S engleskog preveo Igor Cvijanović)